

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิ่งที่เป็นผลกระทบต่อคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ในการปฏิบัติหน้าที่ให้บังเกิดผลดีต่อการศึกษา นั่นคือจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา หลักการนิเทศการศึกษา กระบวนการนิเทศการศึกษา กิจกรรมและงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน เทคนิคและทักษะการนิเทศการศึกษา บทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ดังนั้น ในการที่จะค้นหาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน จึงจำเป็นต้องศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมวรรณคดีและเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา ซึ่งมีผลต่อการกำหนดคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ดังต่อไปนี้

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

ความหมายของการนิเทศการศึกษา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านตามความเชื่อและแนวความคิดที่แตกต่างกันตามยุค ตามสมัย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของการศึกษาเป็นสำคัญ ที่เปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการตลอดเวลา ดังเช่นนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2528 : 3) กล่าวถึง การนิเทศการศึกษาว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และบุคคลที่เป็นกลจักรใหญ่สำหรับการดำเนินการนิเทศการศึกษาให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้นั้นก็คือ ครูกับศึกษานิเทศก์ ซึ่งจะต้องมีการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนปัญหาและความคิดเห็นกัน จะพบปะเป็นรายบุคคลหรือเป็นคณะก็ได้

วิจิตร (ธีระกุล) วรุฒบางกูร และคณะ (2519 : 1) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือ การปรับปรุงคุณภาพของการศึกษา หัวใจของความสำเร็จในการปรับปรุงการศึกษาอยู่ที่คุณภาพของการสอนและวิธีการสอน ซึ่งจะต้องปรับปรุงโดยใช้กระบวนการวิธีการ และเทคนิคเฉพาะอย่าง

อาคม จันทสุนทร (2527 : 2) ได้ให้ความหมายการนิเทศการศึกษาว่า เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน หรือทำให้เกิดการเพิ่มผลในการปฏิบัติงานของครู รวมทั้งให้ครูเกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพ และก่อให้เกิดผลในขั้นสุดท้ายคือ การศึกษาของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สังข์ อุทรานันท์ (2530 : 12) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาในเชิงปฏิบัติการว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

การ์เตอร์ วี. กูด (Carter V. Good 1973 : 539) ได้ให้ความหมายการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การนิเทศการศึกษามาถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่การศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในการแนะนำครูหรือบุคคลอื่นที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการศึกษา ให้รู้จักปรับปรุงการสอน ช่วยให้เกิดความเจริญอกงามทางวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยพัฒนาครูในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีสอน และการประเมินผลการสอน

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris 1985 : 19) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาคือ สิ่งที่บุคลากรในโรงเรียนกระทำกับบุคคลและสิ่งของเพื่อจุดมุ่งหมายในการคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของโรงเรียนให้เป็นไปในแนวทางที่จะส่งอิทธิพลให้บรรลุจุดหมายหลักการของโรงเรียน

ฮาโรลด์ สเปียร์ส (Harold Spears 1955 : 16) ให้ความหมายการนิเทศการศึกษาว่า เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน และการกระตุ้นความเจริญก้าวหน้าของครู โดยมีมุ่งหวังช่วยเหลือครู เพื่อให้ครูได้ช่วยตนเอง

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาที่กล่าวมานั้น พอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษามาถึง กิจกรรมหรือกระบวนการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการศึกษาในการพัฒนาการปฏิบัติงานของครู และความก้าวหน้าในวิชาชีพ เพื่อก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนการสอน

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไม่ว่าของชาติใด ภาษาใดก็ตาม ต่างก็มีจุดมุ่งหมายปลายทางอันเดียวกันคือ ช่วยครูปรับปรุงหรือพัฒนาการเรียนการสอนให้บังเกิดผลดีแก่ตัวเด็กนักเรียน อาจจะแตกต่างกันไปบ้างตามสภาพของสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ดังเช่น

บริก และจัสแมน (Brigg Justman 1952 : 5-20) ให้ความเห็นว่าจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาเพื่อ

1. ช่วยเหลือครูให้เข้าใจเด็กดีขึ้น
2. ช่วยพัฒนาครูให้เกิดความรู้สึกว่า คนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน
3. ช่วยครูในการจัดหาและเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการสอน
4. ช่วยให้ครูปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น
5. สร้างลักษณะการเป็นผู้ช่วยให้แก่ครู โดยการนำเอาความสามารถพิเศษและประสบการณ์ของเขามาใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยการให้เป็นที่ปรึกษาของครูใหญ่
6. เพื่อช่วยให้ครูรู้จักวิธีการประเมินผลการเรียนของเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ
7. กระตุ้นให้ครูรู้จักการประเมินผลงานของตนเอง
8. ช่วยให้ครูมีความรู้สึกว่าได้ผลสำเร็จ มีความอบอุ่นใจ ปลอดภัย และมีความเชื่อมั่นในตนเอง
9. กระตุ้นให้ครูร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตร เพื่อปรับปรุงเนื้อหาของหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
10. ช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อช่วยให้ชุมชนเข้าใจถึงแผนการศึกษาของโรงเรียน ปัญหาของโรงเรียนและนักเรียน

สังคิ อุทรานันท์ (2530 : 12-14) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคน โดยการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือคนในองค์กร ให้มีความรู้ความสามารถในการทำงาน รู้จักสร้างสรรค่วิธีการทำงานใหม่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเพื่อประสานสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน

อาคม จันทสุนทร (2527 : 3) กล่าวว่า เรามีการนิเทศการศึกษาเพื่อจะชี้แนะให้ความรู้หรือบริการหรือทำให้คนรู้ และปฏิบัติในการทำงานการศึกษา เช่น ทำให้ครูสอนได้ผลดีและทำงานอย่างเต็มที่ โดยเห็นผลที่ผลการเรียนของเด็ก การนิเทศการศึกษาจึงเป็นการช่วยเหลือในการบริหารงาน โดยแบ่งภาระงานของผู้บริหารลงไป และผู้เทศจะทำให้เกิดผลงานที่ดีมีประสิทธิภาพสูงกว่า ให้ผู้บริหารทำงานตามลำพัง

กรมสามัญศึกษา (2530 : 2-3) ได้วางระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา พ.ศ. 2530 ในเรื่องความมุ่งหมายของงานการนิเทศการศึกษา ไว้ดังนี้.

1. เพื่อรักษาและส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนในความรับผิดชอบของกรมสามัญศึกษา
2. เพื่อแก้ปัญหาให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหาร ผู้สอนและบุคลากรของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ในการดำเนินงานจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร ให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และนโยบายของกรมสามัญศึกษา
3. เพื่อปรับใช้หลักสูตรและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและเสนอใช้หลักสูตรที่จำเป็น ตลอดจนหลักสูตรการศึกษาพิเศษหรือหลักสูตรบางอย่างตามความจำเป็น
4. เพื่อพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อันจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน และสามารถแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานดังกล่าวได้ รวมทั้งให้มีขวัญและกำลังใจในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายของกรมสามัญศึกษา

5. เพื่อให้คำปรึกษาและประสานงานทางวิชาการแก่กรมเจ้าสังกัดกระทรวงและโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนงานขององค์การระหว่างประเทศ

6. เพื่อประสานงานและให้ความร่วมมือกับสำนักงานศึกษาธิการเขต สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ดำเนินโครงการและงานพัฒนาต่าง ๆ ที่มอบหมายไปยังเขตการศึกษาและจังหวัด

จากจุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษาที่นักการศึกษาได้กล่าวมาแล้วนั้น เมื่อพิจารณาแล้วพอสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายหลักของการนิเทศการศึกษาคือ มุ่งที่จะพัฒนาครู เป็นประเด็นสำคัญ เพื่อช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน อันจะส่งผลไปยังตัวนักเรียน ตลอดจนช่วยให้เกิดความงอกงามทางวิชาชีพครู ดังนั้น ผู้ที่จะทำหน้าที่นิเทศการศึกษาจะต้องมีคุณลักษณะการปฏิบัติงานให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาดังกล่าว

หลักการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษามีประสิทธิภาพเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษานั้น ผู้นิเทศการศึกษาจำเป็นต้องตระหนักถึงหลักการนิเทศการศึกษาในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

มาร์ค สตูปส์ และกิง สตูป (Marks, Stoops and King Stoop 1971 : 3-4) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาไว้ว่า

1. การนิเทศเป็นบริการที่จะทำเป็นทีม และอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน
2. บริการทางด้านนิเทศจะต้องอยู่ในความรับผิดชอบของครูใหญ่
3. การนิเทศควรถูกปรับให้ตรงกับความต้องการของบุคลากรแต่ละบุคคลในโรงเรียน
4. การนิเทศช่วยจำแนกและประกาศความต้องการของบุคลากรและต้องให้เกิดผลดี
5. การนิเทศช่วยให้เป้าหมายและจุดมุ่งหมายทางการศึกษาแจ่มชัดยิ่งขึ้น

6. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยปรับปรุงทัศนคติและสัมพันธภาพของมวลสมาชิกของคณะบุคคลในโรงเรียน และช่วยพัฒนาในด้านความรู้สึกร่วมกันในค่านิยม
7. การนิเทศจะต้องช่วยในการจัดและบริหารกิจกรรมร่วมหลักสูตร ซึ่งจัดสำหรับนักเรียน
8. ความรับผิดชอบในการปรับโครงการของการนิเทศในโรงเรียนนั้น จะต้องเป็นหน้าที่ของครู ซึ่งทำเพื่อชั้นเรียนและเป็นความรับผิดชอบของครูใหญ่ในการทำเพื่อโรงเรียน
9. จะต้องจัดให้มีงบประมาณค่านิเทศไว้ในงบประมาณประจำปี
10. จะต้องจัดให้มีคณะบุคคลเป็นผู้บริหารโครงการนิเทศ
11. การวางแผนค่านิเทศทั้งระยะสั้นและระยะยาวจะต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วม
12. การนิเทศการศึกษาจะช่วยในการแปลและนำเอกสารค้นพบทางการวิจัยทางการศึกษาใหม่ ๆ มาใช้
13. การวัดประสิทธิผลของโครงการนิเทศ ควรจะกระทำโดยผู้ร่วมในโครงการและผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือ

วินัย เกษมเศรษฐ (2521 : 7-26) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษา

ไว้ดังนี้

1. หลักสภาพผู้นำคือ การใช้อิทธิพลของบุคคลทำให้บรรลุเป้าประสงค์
2. หลักความร่วมมือคือ การร่วมพลังเพื่อเหตุร่วมกัน
3. หลักการเห็นใจคือ การคำนึงถึงบุคคลอื่นในทางที่ดี
4. หลักการสร้างสรรคคือ การใช้พลังในการผลิตหรือมีความคิดใหม่
5. หลักบูรณาการคือ การรวมสิ่งที่อยู่กระจัดกระจายให้เข้าสู่ภาวะสมบูรณ์
6. หลักมุ่งชุมชนคือ การแสวงหาปัจจัยมาปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้น
7. หลักการวางแผนคือ การวิเคราะห์และหาทางแก้ไขปัญหาในอนาคต
8. หลักการยึดหยุ่นคือ การจัดที่พร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการที่

เปลี่ยนไป

9. หลักวัตถุประสงค์คือ คุณภาพที่เป็นผลจากหลักสภาพความจริง

จากแนวความคิดเรื่องหลักการนิเทศการศึกษาดังกล่าวมาแล้ว หอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาที่จะให้ได้ผลดีนั้น ต้องยึดหลักหลายประการที่สำคัญคือ การนิเทศการศึกษาที่ดีต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสร้างสรรค์ในด้านการเรียนการสอน โดยอาศัยวิธีการทำงานร่วมกันแบบประชาธิปไตยหรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ความหลักของการมีมนุษยสัมพันธ์ เพื่อช่วยให้ครูช่วยเหลือตนเองได้

กระบวนการในการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศ หมายถึง แบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่ลำดับขั้นตอนไว้ต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบแบบแผนนั้น จะต้องเป็นแบบแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจนและต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบ พร้อมด้วยเหตุผลและเป็นไปได้ กระบวนการนิเทศจะช่วยให้งานนิเทศการศึกษาประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ กระบวนการนิเทศจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่ศึกษานิเทศก์จะต้องกำหนดขึ้น เพื่อใช้ในการดำเนินการนิเทศ

กระบวนการนิเทศการศึกษา มีชื่อเรียกด้วยตัวอักษรย่อว่า POLCA ของอลเลน (Louis A. Allen) ซึ่งเป็น เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris 1985 : 15-16) ไ้ค้นนำมาเสนอดังต่อไปนี้

1. Planning Processes (P) หมายถึง การวางแผนในการปฏิบัติงาน โดยคิดว่าทำอะไร กำหนดจุดมุ่งหมายของงาน พัฒนาการดำเนินการ กำหนดงานที่จะดำเนินการ คาดคะเนถึงผลที่จะได้รับจากโครงการและวางโครงการ

2. Organizing Processes (O) หมายถึง การจัดโครงสร้างของการทำงาน โดยสร้างเกณฑ์ในการทำงาน จัดหาทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินงาน สร้างความสัมพันธ์ของงาน แบ่งงานโดยกำหนดหน้าที่ในการปฏิบัติงาน มีการประสานงาน มอบหมายอำนาจให้ตามหน้าที่ วางโครงการของหน่วยงานและพัฒนาโยบายต่าง ๆ

3. Leading Process (L) หมายถึง บทบาทในฐานะผู้นำ โดยดำเนินการวินิจฉัยสั่งการ การคัดเลือกบุคลากร กระตุ้นให้บุคลากรทำงานลงมือปฏิบัติงาน การสาธิตในการปฏิบัติงาน การให้คำแนะนำช่วยเหลือ การติดต่อสื่อสาร การให้กำลังใจ การให้คำแนะนำ ให้มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ให้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน

แสดงและอธิบายเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

4. Controlling Process (C) หมายถึง การควบคุมการปฏิบัติงาน
ดำเนินการโดยการพิจารณามอบหมายงานให้ความสะทวักในก้านต่าง ๆ พิจารณาลงโทษ
มีการแก้ไขทันทีเมื่องานผิดพลาด ใ้บุคลากรออกจากงาน การตักเตือน และการกำหนด
ระเบียบในการปฏิบัติงาน

5. Assessing Processes (A) หมายถึง การตรวจสอบผลการ
ปฏิบัติงานโดยการประเมินผลการปฏิบัติงาน วัดผลการปฏิบัติงาน วิจัยผลการปฏิบัติงาน
การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

ปัจจุบันการนิเทศการศึกษาโดยศึกษานิเทศก์ ไม่สามารถกระทำได้อย่างทั่วถึง
เนื่องจากการขยายตัวในค่านจำนวนโรงเรียนและขนาดของโรงเรียน ทำให้บุคลากรใน
โรงเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่าเดิม การนิเทศการศึกษาจากภายนอกโดยศึกษานิเทศก์
ย่อมไม่เพียงพอเพื่อที่จะแก้ปัญหาในเรื่องนี้ จึงจำเป็นต้องอาศัยวิชาการใหม่ ๆ หรือ
ระบบการนิเทศการศึกษาอีกแบบหนึ่งเข้ามาช่วย เรียกว่า "การนิเทศการศึกษาภายใน
โรงเรียน" ซึ่งการนิเทศระบบนี้ก็เป็นความพยายามทำกิจกรรมชนิดหนึ่งที่จะปรับปรุง
ส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้ดีขึ้น

ความหมายของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2525 : 93) ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศภายใน
โรงเรียนคือ การที่ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าหมวด
โดยความร่วมมือกับคณะครูภายในโรงเรียน ร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อทำการรวบรวมข้อมูล
วิเคราะห์ข้อมูล วางแผนการปรับปรุงการเรียนการสอน ตลอดจนปรับปรุงคุณภาพของ
บุคลากรในโรงเรียนให้ดีขึ้นตลอดเวลา นอกจากนี้ทางโรงเรียนอาจเชิญวิทยากรและ
ศึกษานิเทศก์มาร่วมมือด้วย

อาคม จันทสุนทร (2527 : 2) ได้ให้ความหมายของการนิเทศที่หัวหน้า
หมวดวิชาในโรงเรียนทรวียัดคือ การนิเทศหมายถึง การกระทำทั้งในรูปของการ
บริหาร การอำนวยการ การชี้แนะ การตรวจสอบ การบริหารต่าง ๆ ทางวิชาการ

การกระตุ้นและการปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อให้ครูผู้ปฏิบัติงานอย่างเต็มใจ เพิ่มความรู้ ความสามารถและให้ได้ผลถูกต้องทั้งปริมาณและคุณภาพ ผลที่ได้คือผลการเรียนของ นักเรียนหรือการศึกษาของเด็ก

ทัศนีย์ ชุกเมธี (2524 : 2) ให้ความหมายไว้ว่าคือ ความพยายามของ ผู้บริหารโรงเรียนที่จะปรับปรุงส่งเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและเป็นการ เสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานของครูในโรงเรียน แต่จุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ เพื่อ ให้นักเรียนได้พัฒนาทุก ๆ ด้านอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

สังข์ อุทรานันท์ (2530 : 118) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนคือ กิจกรรมหรือกระบวนการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพการ เรียนการสอนภายในโรงเรียน โดยความร่วมมือของบุคลากรทั้งหมดในโรงเรียนนั้น ๆ

สิปปนนท์ เกตุทัต (2528 : 132) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา ภายในโรงเรียนเป็นการนิเทศโดยอาศัยบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นผู้นิเทศ ได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าหมวดวิชา รวมทั้งครูที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ในด้านการสอนเฉพาะสาขาวิชา บุคลากรเหล่านี้ จะต้องสามารถทำการนิเทศครูในโรงเรียนได้ในรูปของการเป็นที่เลี้ยง การปรึกษางาน ในหมู่คณะ การให้ความรู้เพิ่มเติม โดยถือหลักการหนักกำลังกันปฏิบัติงานให้สำเร็จด้วยดี ได้

จากความหมายดังกล่าว หอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน คือ กิจกรรมหรือกระบวนการศึกษาที่ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกันจัดขึ้น เพื่อที่จะปรับปรุงงานต่าง ๆ อันเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพในด้านการเรียนการสอน และการจัดการศึกษาของโรงเรียน

ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

เนื่องจากบุคลากรอื่นที่มีหน้าที่นิเทศการศึกษาจากหน่วยงานอื่น เช่น ศึกษาพิเศษที่มีจำนวนน้อย ไม่สามารถทำการนิเทศในระดับปฏิบัติในห้องเรียนได้อย่าง ทั่วถึงทุกโรงเรียน การนิเทศการศึกษาภายในจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ความจำเป็น ดังกล่าวนั้น กฤษณี น้ำเพชร (2520 : 41-42) ได้กล่าวไว้หอสรุปได้ว่า

1. การนิเทศเป็นการส่งเสริมคุณภาพทางด้านการเรียนการสอน
2. ครูได้รับการนิเทศเพื่อพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางด้านการเรียนการสอนและทางวิชาการ
3. โรงเรียนต้องมีการนิเทศเพราะ โครงการที่ประกอบด้วยข้อมูลจากการนิเทศจะสามารถช่วยให้การจำแนกคุณภาพของครูและความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน
4. การนิเทศสามารถกระตุ้นและนำทางความคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับครูภายในโรงเรียน
5. โรงเรียนมีความจำเป็นที่จะต้องอบรมครู โดยกระทำต่อเนื่องกันไป เพราะความก้าวหน้าทางวิชาการเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ
6. เพื่อเป็นการช่วยให้ครูได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป ปรัชญาของโรงเรียน วัตถุประสงค์เฉพาะของโรงเรียน เพื่อช่วยให้ครูดำเนินการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น
7. เพื่อเป็นการเสริมขวัญและกำลังใจของคณะครู และก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการทำงานร่วมกัน

จากรายงานการสัมมนาวิชาสัมมนาการนิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ปีการศึกษา 2518 ของแผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "การนิเทศภายในโรงเรียนของตนเอง" ได้สรุปถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนไว้ดังนี้ (2518 : 86-87)

1. การนิเทศการศึกษาเป็นการส่งเสริมคุณภาพด้านการเรียนการสอนภายในโรงเรียน
2. ครูควรได้รับการนิเทศ เพื่อพัฒนาความเจริญด้านการศึกษาและทางวิชาการ
3. โรงเรียนต้องมีการนิเทศ เพราะโครงการที่ประกอบด้วยข้อมูลจากการนิเทศ จะช่วยในการจำแนกคุณภาพครูและยังสามารถช่วยในการตัดสินใจปัญหาบางอย่างในโรงเรียนได้

4. การนิเทศสามารถกระตุ้นและนำทางความคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับครูภายในโรงเรียน โดยเฉพาะกรณีที่น่าเอาเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ตลอดจนการวิจัยมาใช้ จะเป็นการช่วยในการเก็บข้อมูลในการนิเทศการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ

5. โรงเรียนมีความจำเป็นที่จะต้องให้ครูทำต่อเนื่องกันไป เพราะไม่มีหลักประกันได้ว่า ครูที่ผ่านสถาบันฝึกหัดครูแล้ว จะเป็นครูที่มีประสิทธิภาพตลอดไปโดยไม่ต้องมีการนิเทศ เพราะความก้าวหน้าทางวิชาการ มีเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ

6. เพื่อเป็นการให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยทั่ว ๆ ไปปรัชญาของโรงเรียน วัตถุประสงค์ของโรงเรียน เพื่อช่วยให้การดำเนินการสอนบรรลุวัตถุประสงค์

7. เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของคณะครู และก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการทำงาน เพื่อจะโค้วร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายอันเดียวกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักและภูมิใจในอาชีพที่ตนปฏิบัติอยู่

งานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

ผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนจำเป็นต้องรู้งานนิเทศการศึกษาให้ครอบคลุมในบทบาทหน้าที่ของตัวเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับที่ได้รับมอบหมายงานจากผู้บริหารโรงเรียนหรือสถานับการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปงานนิเทศการศึกษาได้มีนักการศึกษาได้ให้แนวคิดไว้ (เป็น เอ็ม แอร์ริส อ้างถึงใน เสาวภา เขาวรรณ 2525 : 40-41) ได้เสนองานนิเทศการศึกษาออกเป็น 10 ประการ คือ

1. งานพัฒนาหลักสูตร (Developing Curriculum) การพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
2. งานดำเนินการเรียนการสอน (Organizing for Instruction) เป็นการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน
3. การจัดบุคลากร (Staffing) จัดให้มีคณะบุคคลผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการดำเนินการฝึกอบรม รวมทั้งการคัดเลือกบรรจุ เลือกเห็น ทดสอบ

การเก็บรักษาระเบียบและบุคลากร

4. การจัดบริการความสะดวก (Facility) จัดให้มีการบริการความสะดวกที่จะสนับสนุนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
5. การคัดเลือกและสรรหาวัสดุ (Software) และอุปกรณ์ (Hardware) ที่ใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน
6. จัดฝึกอบรม (In-service training) จัดฝึกอบรมเพื่อให้ครูมีความก้าวหน้าทางวิชาการ สามารถนำเอาไปปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และทันต่อเหตุการณ์
7. การปฐมนิเทศ (Orientation) ปฐมนิเทศครูใหม่หรือครูที่ย้ายมาใหม่ เพื่อให้สามารถปรับตัวและเข้าใจจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของโรงเรียน ตลอดจนระเบียบปฏิบัติ
8. งานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร นโยบายในการปฏิบัติงาน ปรึกษาหารือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ
9. งานการติดต่อกับชุมชน (Public Relations) การสร้างความสัมพันธ์ให้ชุมชนเข้าใจแผนการศึกษาของโรงเรียน
10. งานประเมินผล (Evaluation) จัดให้มีการประเมินผลทางการเรียนการสอน เนื้อหา ข้อบกพร่อง ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

กรมสามัญศึกษา (2530 : 11) ได้กำหนดงานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา พ.ศ. 2530 ไว้ว่าศึกษานิเทศก์จะต้องปฏิบัติงานหลักดังต่อไปนี้

1. งานนิเทศการศึกษา ได้แก่ งานนิเทศการบริหารโรงเรียน นิเทศปฏิบัติการสอนวิชาต่าง ๆ นิเทศงานสนับสนุนการสอน
2. งานผลิตสื่อ ได้แก่ การผลิตสื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยสนับสนุนช่วยเหลือและส่งเสริมครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. งานจัดฝึกอบรม ได้แก่ การจัดฝึกอบรมครูให้สามารถปฏิบัติการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. งานวิจัยและพัฒนา ได้แก่ การศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน :

จากลักษณะงานนิเทศการศึกษาดังกล่าว เป็นลักษณะงานนิเทศการศึกษาทั่วไป สำหรับงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนนั้น ว่าที่ร้อยตรีประสงค์ สังข์ไชย (2527 : ๑) ได้ทำการวิจัยความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาของเขตการศึกษา 4 พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษามีงานนิเทศการศึกษาทั้งนี้ งานพัฒนาหลักสูตร งานนิเทศการเรียน การสอน งานการจัดบริการความสะอาด งานจัดฝึกอบรม งานผลิตสื่อวัสดุ อุปกรณ์ การเรียนการสอน งานประสานงานติดต่อกับชุมชนและงานประเมินผล ซึ่งผู้บริหาร การศึกษาภายในโรงเรียนจะต้องมีคุณลักษณะที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานดังกล่าวด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา มีบุคลากรผู้ ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา 3 กลุ่มด้วยกันคือ

1. ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้บริหารที่มีหน้าที่นิเทศตาม ตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารการศึกษา
- 2.ศึกษานิเทศก์ ซึ่งได้แก่ ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา และศึกษานิเทศก์ ประจำเขตการศึกษา ซึ่งทำหน้าที่นิเทศการศึกษาโดยตรงตามตำแหน่งหน้าที่
3. ครูผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นอย่าง เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

บุคลากรที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม ต่างก็มีบทบาท ฐานะ ทักษะและ หน้าที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้น คุณลักษณะของบุคลากรผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม จึงแตกต่างกันตามบทบาท ฐานะ ทักษะและหน้าที่ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งได้มีผู้ทำการ วิจัยคุณลักษณะของผู้บริหารไว้หลาย ๆ ท่าน และในปี 2524 วีระชาติ นักสอน (2524 : 4) ได้ทำการวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์จังหวัดในความคิดเห็นของครูใหญ่และครูผู้สอนในเขตการศึกษา 8 โดยศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ ศึกษานิเทศก์ 4 ด้านคือ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านบุคลิกภาพ ด้านมนุษยสัมพันธ์ และ

ด้านความประพฤติศีลธรรมและจริยธรรม ส่วนคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยไว้ ผู้วิจัยจึงได้เห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของหน่วยศึกษานิเทศก์และนโยบายของกรมสามัญศึกษาที่วางแนวให้โรงเรียนแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน แต่เนื่องจากไม่มีผู้ใดทำการวิจัยไว้ก่อน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวรรณคดี เอกสาร วารสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ พร้อมทั้งสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาพิจารณาวิเคราะห์ กำหนดองค์ประกอบหลักของคุณลักษณะผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนได้ 3 ด้าน โดยคำนึงถึงบทบาท ฐานะ ทัศนคติและหน้าที่ของผู้นิเทศการศึกษา คือ คุณลักษณะด้านส่วนบุคคล คุณลักษณะด้านวิชาชีพ และคุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบคุณลักษณะหลักเพื่อการศึกษาวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีแนวคิดจากวรรณคดีและข้อเขียน ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะด้านส่วนบุคคล

จากการศึกษาคุณลักษณะด้านส่วนบุคคลของผู้นิเทศศึกษาพบว่า ได้มีผู้ทำการศึกษากันแล้วและเรียบเรียงให้ข้อคิดเห็นแตกต่างกันออกไปในหลายลักษณะตามแนวคิดของแต่ละบุคคล สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านส่วนบุคคลของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ใน 2 ลักษณะคือ บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์

1.1 บุคลิกภาพ ถ้าว่า "บุคลิกภาพ" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Personality หมายถึง หน้ากากที่ตัวละครสวมเวลาเล่นละครหรือแสดงบนเวทีในสมัยกรีกโบราณ เพื่อแสดงไปตามบทบาทที่กำหนด โดยทั่วไปเมื่อใช้คำว่าบุคลิกภาพกับผู้ใดคนหนึ่ง จะพิจารณาขณะที่มองเห็นบุคคลนั้นเพียงผิวเผิน และใช้ความรู้สึกเป็นเครื่องวินิจฉัยจากการที่เห็นลักษณะหน้าตา ท่าทาง ท่วงที กิริยา วาจา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งบุคลิกภาพของบุคคลด้วย ส่วนประกอบของบุคลิกภาพดังกล่าวข้างต้น จะเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา บุคลิกภาพอีกส่วนหนึ่งเมื่อเกิดขึ้นในตัวบุคคลแล้ว จะคงอยู่เสมอไปได้เป็นลักษณะประจำตัว

ของบุคคลตลอดเวลาและจะเห็นอยู่เช่นนั้นตลอดไป (চারু বসু 2526 : 47)

บุคลิกภาพมีความหมายกว้างและเป็นที่น่าสนใจกันไต่มาหลายทาง นักวิชาการ นักจิตวิทยาหลายท่าน ได้ศึกษาวิจัยและให้คำนิยามไว้อย่างต่าง ๆ กัน

คาร์เตอร์ วี. กู๊ด (Carter V. Good 1973 : 392) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพเป็นลักษณะปฏิกิริยาทางจิตวิทยาและสังคมโดยส่วนรวมของบุคคลเกี่ยวกับการสังเคราะห์ในทางอารมณ์ จิตใจ พฤติกรรมและปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง

โทมัส ฟลอร์ (Thomas N. Flores 1960 : 8) กล่าวว่า บุคลิกภาพคือลักษณะต่าง ๆ ของบุคคล ซึ่งไต่แก่ ทางกาย กาลังใจ สังคมและอารมณ์

ฟรอยด์ แอล. รุช (Floyd L. Ruch 1965 : 5) ที่ให้ความหมายว่า บุคลิกภาพคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มีในตัวบุคคล ไต่แก่ ลักษณะภายนอกที่เห็นพฤติกรรมที่แสดงออกความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่ในคน และลักษณะที่เป็นแบบเฉพาะของแต่ละคน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงที่มาของบุคลิกภาพแล้ว อาจกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพของคนไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับบุคคลนั้นทั้งหมด ยกเว้นเพียงรูปร่างหน้าตา สักส่วน สีสิวของร่างกายแล้ว นอกนั้นจะเกิดจากการฝึกฝน อบรม เรียนรู้ และจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังทั้งสิ้น

โดยสรุปแล้ว บุคลิกภาพหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบขึ้นเป็นบุคคล ซึ่งไต่แก่ ลักษณะทางกาย อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออก อันจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลด้วยเหตุอิทธิพลจากพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาอบรมเป็นสำคัญ

งานการนิเทศการศึกษาเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ความสำเร็จในการนิเทศจะเกิดขึ้นก็โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลากรทางการศึกษาในการปรับปรุงการเรียนการสอนในห้องเรียน เผลสำเร็จนี้จะมีไต่ก็ด้วยผู้นิเทศต้องใช้ความสามารถของตนเองทุกด้าน โดยเฉพาะต้องมีคุณสมบัติด้านบุคลิกลักษณะ ดังกล่าวของ ชารี มณีศรี (2523 : 55-58) ไต่เสนอไว้ดังนี้

คุณสมบัติส่วนบุคคลลักษณะ (Personal Characteristics)

1. สร้างศรัทธาความเชื่อถือให้เกิดขึ้น นักขานีเทศก์มีความสัมพันธ์กับครู โดยตำแหน่งทางการให้ทุน (วิชาการ) มากกว่าความสัมพันธ์ด้านอำนาจ (Authority)
2. เห็นอกเห็นใจคนอื่น (Sympathy & Sensitivity)
3. ความกระตือรือร้น (Enthusiasm)
4. การมองโลกในแง่ดี (Feeling of Adequacy)
5. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Originality)
6. มีอารมณ์ขัน (Sense of Humor)
7. มีสุขภาพดี (Physical Vigor)
8. สามารถประเมินค่าราคาสิ่งของ (Sense of Relative Value)
9. ความจริงใจ (Sincerity)
10. เป็นหาหุสัจจะ (Resourcefulness) คือเป็นผู้ใฝ่ค้นคว้าหามา

อากาศ ภมรบุตร (2516 : 1-5) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดีว่า
ควรประกอบด้วย

1. รูปลักษณะของร่างกาย เป็นผู้ที่มีร่างกายสมบูรณ์ สง่าผ่าเผย ไม่เป็นโรคที่น่ารังเกียจหรือมีรูปร่างทึกลึกลับ
2. การแต่งกาย การแต่งกายที่ตีเหมาะสมและเรียบร้อย เป็นการส่งเสริมในบุคลิกภาพจะก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีแก่การปกครอง
3. กิริยา ท่าทาง และวาจา มีความสำคัญมากในการแสดงออกต่อสังคมหรือที่ชุมชน ซึ่งจะต้องใช้ให้เหมาะสมกับโอกาสและเวลา

อรุณ รักธรรม (2522 : 37-45) กล่าวว่า บุคลิกภาพที่ดีควรประกอบไปด้วยคุณสมบัติในหลายประการ ดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติทางกาย ได้แก่ รูปร่างซึ่งเป็นเครื่องทำให้เห็นบุคลิกภาพก่อน
สิ่งอื่น
2. คุณสมบัติทางสมอง ได้แก่ ความเฉลียวฉลาด ความจำ เขียว และความ
มีเหตุผล

3. ความถนัดตามธรรมชาติ ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีไม่เหมือนกัน
4. อุปนิสัย ได้แก่ ความประพฤติ กิจธรรมจรรยาในตัวบุคคล เช่น ความซื่อสัตย์ ความอ่อนโยน ฯลฯ
5. การสมาคม บางคนชอบทำตัวเด่นในสังคม โดยการพูดเสียงดัง แต่งกายให้แปลก บางคนสงบเสงี่ยมเรียบร้อย
6. อารมณ์ ได้แก่ การแสดงออกต่าง ๆ ของคน เช่น ตกใจง่าย กล้าหาญ ฯลฯ
7. กำลังใจ ได้แก่ ความสามารถในการควบคุมจิตใจ เช่น บางคนมีความหือตอยในการต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิต เป็นต้น

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2519 : 105-112) ได้กล่าวว่า บุคลิกภาพเป็นคุณสมบัติประจำตัวของบุคคล และยังมีลักษณะเสริมบุคลิกภาพอีก 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์ ซึ่งระบุว่า เป็นคุณสมบัติประจำตัวของบุคคล และยังมีส่วนเพิ่มเติมในอีก 2 ลักษณะคือ

1. อุปนิสัยของคนซึ่งเป็นพื้นฐานของพฤติกรรม ได้แก่

- ความกล้ากับความรอบคอบ
- ความเขินเขินกับความเจ้าอารมณ์
- การถือการณโกลกับการคิดเฉพาะหน้า
- การฝักใฝ่ในศิลปะกับการเป็นนักปฏิบัติ

2. บทบาทของบุคคล บทบาทเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพซึ่งแสดงออกตามเพศ วัย อาชีพ และตำแหน่งหรือฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม

บุคลิกภาพเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ผู้ให้เหตุผลจะได้ให้ความสนใจ เนื่องจากบุคลิกภาพจะมีผลกระทบต่อการทำงานในหน้าที่ของผู้ให้เหตุผล ตลอดจนถึงชีวิตส่วนตัวและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่ชีวิตบุคคลเป็นหลัก บุคลิกภาพเป็นส่วนสำคัญอันดับแรกในการที่จะสร้างความยอมรับนับถือให้เกิดขึ้นแก่ผู้ให้เหตุผล จึงพอสรุปได้ว่าบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ จึงควรประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์
2. เป็นผู้ที่มีกิริยา ท่าทางและวาจาที่สุภาพ
3. แต่งกายสุภาพเรียบร้อย
4. เป็นผู้รู้จักควบคุมอารมณ์
5. เป็นผู้มีความสุ่มรอบคอบ

1.2 มนุษยสัมพันธ์ มนุษยสัมพันธ์เป็นความเกี่ยวพันระหว่างบุคคล คนหนึ่งกับคนอื่น ๆ ระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ระหว่างคนในองค์การหนึ่งกับอีกองค์การหนึ่ง ตลอดจนระหว่างหลาย ๆ คน กลุ่มหลาย ๆ กลุ่ม องค์การหลาย ๆ องค์การในวัฒนธรรมหนึ่งกับอีกวัฒนธรรมหนึ่ง

ในการที่จะทำให้ผู้รับการนิเทศที่ผู้ให้การนิเทศปฏิบัติงานด้วย มีความเคารพศรัทธาในความรู้ ความสามารถอย่างจริงจัง ก็จะต้องสร้างความรักให้บังเกิดในตัวของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การสร้างมนุษยสัมพันธ์เพื่อให้ได้มาซึ่งการเข้ากับผู้อื่นได้ และทำให้ผู้อื่นพึงพอใจนั้น จะต้องมียุคุณลักษณะใน 5 ประการคือ

1. ท่าทีที่ถูกต้อง
2. วิธีการที่ถูกต้อง
3. วิทยาการที่ถูกต้อง
4. ความกล้าหาญที่ถูกต้อง
5. การกระทำที่ถูกต้อง (ซึ่งจื่อ อ่างถึงใน ประถม แสงสว่าง

2519. : 28)

ในทัศนะของ วิจิตร อวระกุล ได้จำแนกคุณลักษณะของมนุษยสัมพันธ์ที่ได้ออกเป็นคุณลักษณะ 16 ประการ ดังต่อไปนี้

1. มีท่าทางที่ดี มีลักษณะการเข้าถน กิริยามารยาทเรียบร้อย การพูดคุยสนุกสนาน ตลกขบขันเบิกบาน ผู้คบหาด้วยเกิดความสบายใจ มีลักษณะโอภาปราศรัย
2. บุคลิก ใฝ่แท้ รูปร่าง หน้าตา การแต่งตัว การเคลื่อนไหว กิริยาท่าทาง และการพูดจา

3. มีความเป็นเพื่อน สนิทสนมกลมเกลียวเป็นเพื่อนได้ง่าย เป็นกันเอง
4. มีความอ่อนน้อม รวมทั้งกิจกรรมารชาตสุภาพ พูดยาอ่อนน้อมถ่อมตน
5. มีน้ำใจ เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นทั้งกายกำลังกาย ความคิด หรือกำลังเงินในลักษณะการเอื้อเอื้อเผื่อแผ่
6. การให้ความร่วมมือดี เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ
7. มีความกรุณา เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจโอบอ้อมอารีแก่ผู้ที่ได้รับความทุกข์ยาก กรุณาปราณีแก่บุคคลโดยทั่วไป
8. หากตนเป็นคนมีประโยชน์ ช่วยเหลือในกิจการงานแก่คนทั่วไป ใครมิได้หวังประโยชน์ อำนวยประโยชน์แก่สังคม ไม่ว่าจะ เป็นช่วยกำลังความคิด กำลังกาย หรือกำลังทรัพย์
9. มีการสร้างสรรค์ มีใช้การทำลายหรือหวังเห็นความเจริญของผู้อื่น
10. มีอารมณ์ดี ควบคุมการใช้อารมณ์ได้อย่างเหมาะสม
11. มีความกระตือรือร้น ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่หาความรู้ มีความมีชีวิตจิตใจ ไม่เฉื่อยซึม
12. มีความรับผิดชอบต่อการทำงาน คำพูด สัญญา รักษาเวลา ซื่อตรงและสุจริต
13. มีความอดทนต่อความยากลำบาก ต่อภริยาท่าทาง การกระทำ และคำพูดที่ไม่สบอารมณ์
14. มีความขยันขันแข็งต่อการทำงาน ภาระหน้าที่ในความรับผิดชอบ ไม่เป็นคนเกียจคร้าน ทำให้ภาพพจน์และความนิยมเสื่อมเสียไป
15. มีความพยายามในอันที่จะฝึกฝนให้มีคุณสมบัติทางมนุษยสัมพันธ์อย่างไม่ทอดอ่ย พยายามปรับปรุงแก้ไขตนเองอยู่เสมอ พยายามเอาชนะใจคนและอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งจะ เป็นหนทางนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี
16. มีปฏิภาณ มีไหวพริบ แพรวพราวในการสร้างบรรยากาศความสัมพันธ์กับผู้อื่น (วิจิตร อาวะกุล 2527 : 60-61)

ชารี มณีศรี (2523 : 96-97) ได้ให้หลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีที่
ศึกษานิเทศก์พึงยึดถือ ดังนี้

1. ยอมรับนับถือคนอื่น ไม่คูหมิ่น เหยียดหยาม
2. รู้ตน ประมาณตน
3. เข้าใจคนอื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น
4. ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
5. มีความอดทน มีความมั่นคงในอารมณ์
6. มีความจำดี เช่น สามารถจำชื่อคนอื่นได้ดี
7. มองโลกในแง่ดี มีอารมณ์ขัน
8. มั่นใจ มีความจริงใจต่อคนอื่นในการช่วยเหลือเมื่อมีโอกาส
9. เป็นคนเที่ยงตรง เปิดเผย ตรงไปตรงมา
10. มีความแนบเนียนในการติดต่อและถ่อมตน

วิจิตร วรุฒบางกูร (2520 : 68-70) กล่าวถึงวิธีสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ใช้
ในงานนิเทศ ดังนี้

1. การให้ความร่วมมือ (Cooperation) จะต้องรู้ถึงความสำคัญของการให้ความร่วมมือ และจะต้องขะมักเขม้นเพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีขึ้นทุก ๆ ทาง
2. อิริยาบถที่น่าคบ (Good Manner) จะต้องเป็นผู้ที่มีมารยาทดี สุภาพ เป็นมิตร ไม่โกรธง่าย มีอารมณ์ขัน และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. วิธีการแห่งประชาธิปไตย (The Demecratic Approach) ต้องส่งเสริมวิธีการแห่งประชาธิปไตย เช่น ทำงานกันเป็นหมู่คณะ การรับผิดชอบร่วมกัน การแบ่งอำนาจหน้าที่แก่กันและกัน
4. จรรยาครู (Professional Ethics) อาชีพครูเป็นอาชีพที่ต้องยึดถือจรรยาบรรณวิชาชีพของครู ผู้นิเทศจะต้องทำหน้าที่ปรับปรุงและส่งเสริมจรรยาแห่งวิชาชีพให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ
5. การรู้จักยกย่องนับถือ (Recognition) เป็นความรู้สึกที่จะทำให้เกิดความมั่นใจ จึงจำเป็นที่ผู้นิเทศจะต้องปลุกฝังให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ร่วมงาน

6. การให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Showed Decision Making)
เปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
7. การใช้เหตุผลและปัญญา (The use of Reason and Intelligence)
เป็นผู้ใช้เหตุผลแห่งเหตุผล และใจกว้างที่จะแสวงหาความจริง
8. ความสำคัญของชุมชน (Community) เป็นผู้สร้างสัมพันธ์ภาพอันดี
กับชุมชน
9. การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผู้ส่งเสริมให้ครูมีโอกาส
ร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
10. ความเป็นอิสระ (Freedom) เป็นผู้ที่ให้อิสระแก่ครูในการออกเสียง
ตัดสินใจและการแสดงความคิดเห็น
11. ความก้าวหน้า (Progress) เป็นผู้ที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและ
ติดตามความคิดใหม่ ๆ และมีความคิดในการปรับปรุงให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

คิมบอลล์ ไวส์ (Kimball Wiles 1967 : 128-129) ได้ให้หลัก
มโนชนสัมพันธ์ในการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

1. มีความเป็นมิตร
2. เป็นคนร่าเริงและยิ้มอยู่เสมอ
3. จำชื่อและเรียกชื่อบุคคลได้ถูกต้อง
4. สนใจในงานอดิเรกและความเป็นอยู่ของเพื่อนครู
5. เป็นคนคบหาง่ายและให้การต้อนรับ
6. หลีกเลี่ยงการใช้อภิสิทธิ์
7. สุภาพนุ่มนวล
8. อย่าให้ครูต้องรอคอย ถ้าจำเป็นต้องเลื่อนกำหนดให้บุคคลอื่นทำแทน
9. ถ้าใครจะรับผิดชอบใดก็พยายามเชื่อเชิญ
10. ถ้าได้รับการขอร้องต้องรีบทำทันที
11. รับปากใครไว้ต้องบันทึกจดจำแล้วรีบทำทันที
12. พยายามรับฟังข้อคิดเห็นจากคนอื่นประกอบการตัดสินใจ

13. เมื่อโรงเรียนได้รับคำยกย่องก็มอบเกียรติบัตรให้แก่ครู
14. ให้ครูทราบเมื่อเขาทำดี
15. สอดส่องดูแล้วว่าครูมีความรู้สึกอย่างไรกับงานของตน
16. เต็มใจที่จะฟังผู้อื่น
17. หลีกเลี่ยงการใช้อำนาจและการรุกรานทุกคน
18. รู้จักตั้งคำถามเพื่อให้ครูได้อภิปรายปัญหาเพื่อบรรเทาความอึดอัดและ

ช่วยให้เกิดปัญหา

19. ให้คำยกย่องชมเชย เมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งรายงานโดยไม่ปิดบัง
20. ให้จิตแพทย์ช่วยเมื่อจำเป็น
21. ให้คณะครูเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของครู
22. หลีกเลี่ยงการให้คำแนะนำ ต้องให้ครูกิจตนเองและตัดสินใจเอง
23. เมื่อมีความขัดแย้งในหมู่คณะต้องหาทางแก้ไข
24. อธิบายหลักฐานหรือปรัชญามาพูดคุยกันจนกว่าหมู่คณะจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
25. ถ้ามีปัญหาตกลงกันไม่ได้ ให้คณะเป็นผู้ตัดสิน
26. ถ้ามีปัญหาไม่ลงรอยกัน ต้องหาทางแก้ไข ประนีประนอมให้เข้าใจกัน

ในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นับว่าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ เพราะข้อมุก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งจะเป็นต้นเหตุของความเข้าใจอันดีต่อกัน การร่วมมือ ร่วมแรงและร่วมใจในการปฏิบัติงาน อันจะเป็นผลกระทบไปถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในโอกาสต่อ ๆ ไป ดังนั้น คุณลักษณะค่านิยมมนุษยสัมพันธ์ จึงมีความสำคัญต่อผู้นี้เทศเป็นอย่างมาก

2. คุณลักษณะค่านิยมวิชาชีพ

คำว่า "วิชาชีพ" มาจากคำภาษาอังกฤษว่า "Professional" ซึ่งหมายถึงความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ และนำไปใช้ในการทำงานให้ได้มาตรฐานของงานตามที่ได้ฝึกฝนมา ซึ่งนักการศึกษาได้ให้แนวคิดไว้หลายท่าน ตามแนวคิดของแต่ละบุคคล ดังต่อไปนี้

การ์เตอร์ วี. กูด (Carter V. Good 1973 : 440) ได้ให้ความหมายของคำว่า "วิชาชีพ" (Professional) ว่าหมายถึง ความรู้และทักษะที่ไต่จากการเรียนรู้และนำไปใช้ได้ในการทำงานให้ไต่มาตรฐานของงานตามที่ไต่ฝึกฝนมา ลักษณะที่พึงประสงค์ค่านวิชาชีพ จึงมีความหมายถึงลักษณะที่ควรจะมีเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ และเจตคติอันเกี่ยวข้องกับงานที่จะทำ ซึ่งตรงกับความต้องการของลักษณะงานในตำแหน่งนั้น

อากม จันทสุนทร (2526 : 11) ได้กล่าวถึง ความรู้ ความสามารถที่ผู้นิเทศควรจะมีในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ในเรื่องหลักสูตรและการสอนในหมวดวิชาที่รับผิดชอบคือ เข้าใจรายละเอียดของหลักสูตร รู้กระบวนการพัฒนาหลักสูตร และรอบรู้วิธีสอนวิชาเฉพาะในหมวดวิชานั้น ๆ รวมทั้งมีความชำนาญในการสอนด้วย
2. ในเชิงบริหารงานคือ ความรู้ในวิชาการ และความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผน การจัดองค์การ หรือจัดสายงานในการทำงาน การบริหาร หรือจัดบุคคลในการทำงาน การอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างราบรื่น และไต่ผล และการควบคุมดูแลติดตามประเมินผลงาน
3. ในเทคนิคของการนิเทศคือ รู้วิธีการและมีความชำนาญในงานด้านธุรการ การจัดทำเผยแพร่เอกสาร การจัดประชุมอบรม การพูด การเขียนที่สื่อความหมายไต่ดี การกระตุ้นจูงใจคนให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน

กรมสามัญศึกษา (2521 : 45) ไต่ระบุถึงคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาทางด้านเกี่ยวกับความรู้ไต่ดังนี้

1. ความรู้ในเรื่องปรัชญาของการศึกษาคือ เข้าใจวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาอย่างน้อยที่สุดก็เท่าที่กล่าวถึงปฏิบัติอยู่ในท้องถิ่นของตน
2. ความรู้ในด้านหลักสูตรและประมวลการสอน
3. ความรู้ในด้านพัฒนาการเด็กและจิตวิทยาผู้ใหญ่
4. ความรู้ในด้านระเบียบวิธีสอน
5. ความรู้ในด้านการนิเทศและการบริหารการศึกษา
6. ความรู้ในด้านการประเมินผล

ซารี มณีศรี (2521 : 45-50) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติทางค่านิยมของ
 ผู้นิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. มีความรู้พื้นฐานอย่างกว้างขวาง
2. ได้รับความศึกษาทางค่านิยมวิชาการขั้นต่ำระดับปริญญาตรี
3. มีทักษะในการสอน
4. เข้าใจบทบาทกระบวนการการศึกษา
5. มีความรู้เกี่ยวกับวัสดุการสอนและวิธีสอน
6. มีความสามารถในการวัดผล
7. ตระหนักถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ
8. มีประสิทธิภาพในการทดลองและการวิจัย
9. มีความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงตัวอยู่เสมอ

ฉะนั้น การนิเทศการศึกษานี้ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นนั้น ความ
 สำเร็จจะเกิดขึ้นได้ ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้นิเทศการศึกษาภายใน
 โรงเรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนควรเป็นผู้ที่มีระดับความรู้
 หรือวุฒิทางการศึกษาตามการยอมรับของสังคมในระบบการศึกษา และจะต้องมีความรู้ใน
 สิ่งที่ผู้นิเทศการศึกษาจะต้องรู้ และมีความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นส่วนที่จะต้องนำ
 ไปใช้ในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ เช่น ความรู้
 ในทักษะและเทคนิคต่าง ๆ ในการจัดการ การบริหาร และความรู้ตามลักษณะงานของ
 ผู้นิเทศ อันได้แก่ ความรู้ทางด้านหลักการและกระบวนการนิเทศการศึกษา การวางแผน
 การนิเทศ การติดตามประเมินผล และการวิเคราะห์วิจัย เป็นต้น

3. คุณลักษณะค่านิยมธรรมและจริยธรรม

คุณลักษณะค่านิยมธรรม จริยธรรมของผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาเป็นอีก
 ส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

คุณธรรม คือ ธรรมะอันเป็นคุณ เป็นเหตุของความประพฤติที่ดีงาม

จริยธรรม คือ แนวทางความประพฤติและปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิต

อันตรงคุณค่าที่พึงประสงค์

ชุด อยู่สวรรค์ (2520 : 27-28) โค้กล่าวถึงวิธีทำตน ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการประพฤติกุศล ดังนี้

1. ทำตนให้มีเสน่ห์ คือ มีวาจา กริยา และมารยาทสุภาพ นุ่มนวล อ่อนโยน มีจิตเมตตา และแผ่เมตตา
2. ทำตนให้เป็นที่พึ่งแห่งคน ในด้านความคิด การกระทำและการใช้ปัญญา ในการตัดสินใจ เป็นการกระทำด้วยตนเองในขณะที่ผู้อื่นเป็น "กองเชียร์" ให้กำลังใจเท่านั้น
3. ทำตนเป็นคนดีคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม ถือสัจจะ และทำใจให้สบาย ให้สงบเยือกเย็นด้วยการสร้างสมาธิที่ละน้อย
4. ธรรมนำเจริญ แบ่งออกเป็น
 - ก. ธรรมให้คนเจริญ ได้แก่ "โพชฌงค์ 7" คือ มีความเพียร สติ สมาธิ ปัญญา ความสงบ ความปิติ และอุเบกขา
 - ข. ธรรมให้สังคมเจริญ ได้แก่ "มรรค 8" คือ ดำเนินชีวิตด้วยความ เพียร มีสติ ปัญญา ทิศ-ตั้งใจในทางเจริญ การทำการพูดในทางดี และประกอบอาชีพ สุจริต

ผู้ทรงคุณวุฒิของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้รวบรวมและปรับปรุง จากการวิจัยของกรมการฝึกหัดครู ได้สรุปองค์ประกอบคุณลักษณะของจริยธรรมไว้ ดังนี้ คือ (กรมวิชาการ 2523 : 146-157)

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ขอรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งความพยายามที่จะปรับปรุง การปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
2. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและต่อผู้อื่น
3. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง หิสุจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจโดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของที่มีอยู่เดิม ซึ่งอาจผิดได้

4. ความกตัญญูต่อกตเวทิต์ ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในการอุปการคุณที่ผู้อื่นมีต่อเรา กตเวทิต์ หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ ดังนั้น ความกตัญญูต่อกตเวทิต์ จึงหมายถึง ความรู้บุญคุณและการตอบแทนบุญคุณต่อผู้อื่นและสิ่งที่มีบุญคุณ
5. การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ กฎหมายและศีลธรรม
6. ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันกับคนที่ควรให้ ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา รวมทั้งการรู้จักสลัดทิ้งอารมณ์ร้ายในตัวเอง
7. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
8. การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก
9. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง
10. ความอดุสาหะ หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน
11. ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่น เป็นสุข ความสงสารก็จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

กล่าวโดยสรุป ในการกล่าวถึงลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมและจริยธรรม สิ่งที่สำคัญคือ การถือปฏิบัติตามครรลองศาสนา รวมถึงตามกฎเกณฑ์ทางสังคมและระเบียบแบบแผนทางวัฒนธรรม ประเพณีอันเป็นที่ยอมรับของสังคมนั่นเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้มีเหตุผลภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาานั้น ยังไม่ได้มีการศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจัง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีแต่การวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศทั่ว ๆ ไป และการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ เท่านั้น ซึ่งจะได้อีกต่อไป

ถวิล วรรณปะเถ (2524 : 124) ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของ
ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร และครูประถมศึกษา เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน
ประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารและครู มี
ความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ศึกษานิเทศก์ควรมีทักษะที่จำเป็น 5 ประการคือ ทักษะด้าน
ความเป็นผู้นำ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านกระบวนการหมู่พวก ทักษะด้าน
บริหารบุคคล และทักษะด้านการประเมินผล และเกี่ยวกับทักษะด้านความเป็นผู้นำ ปรากฏว่า
ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารมีความคิดเห็นด้วย แต่ครูประถมศึกษามีความคิดเห็นไม่แน่ใจ

วีระชาติ นักสอน (2524 : ๑) ได้ศึกษาค้นคว้าถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ
ศึกษานิเทศก์จังหวัด ในความคิดเห็นของครูใหญ่และครูผู้สอนในเขตการศึกษา ๘ ได้พบว่า
ครูใหญ่และครูผู้สอนมีความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์จังหวัด
ทั้งนี้คือ ด้านการปฏิบัติงานนั้น ศึกษานิเทศก์ควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจรักและศรัทธาในหน้าที่
มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรประถมศึกษา รู้จักใช้ภาษาง่าย ๆ ในการสื่อความ
หมายร่วมกับครู มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้เกี่ยวกับงานวิชาการ จรรยาและ
บริหารบุคคล ในด้านบุคลิกภาพนั้น ศึกษานิเทศก์ควรมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคน
เปิดเผยไม่ปิดบังอำพรางความรู้ ไม่เป็นคนเขื่องยิ่งถือตัว มีความอดทนต่อความยากลำบาก
มีอารมณ์ขัน ครियाท่าทางกระฉับกระเฉงคล่องแคล่วว่องไว สำหรับในค่านิยมของคณาจารย์นั้น
ศึกษานิเทศก์ควรมีความจริงใจในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกในการ
ทำงาน เป็นกันเองกับครูและพ้องง่าย มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซื่อสัตย์สุจริต
เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี และมองโลกในแง่ดี ส่วนในด้านความประพฤติศีลธรรมและจรรยา
นั้น ศึกษานิเทศก์จะต้องไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตน มีความซื่อสัตย์สุจริตและ
มีศีลธรรมประจำใจ ยึดมั่นในจรรยาครู เคารพในสิทธิของผู้อื่น และรู้จักประมาณคน

สุจินต์ คันเจริญ (2524 : ๑) ได้ศึกษาคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ในทัศนะ
ของครูประจำการในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้พบว่า คุณลักษณะที่สำคัญมากที่สุด ได้แก่
ความรู้ส่วนที่มีความสำคัญรองลงไป ได้แก่ ความสามารถในการดำเนินการสาธิตการสอน
ความสามารถในการวิจัย และเป็นผู้ตรงต่อเวลา

มณี หึงโต (2526 : ๑) ได้ทำการศึกษาถึงทักษะที่พึงประสงค์ของ
ศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา ๑ ผลปรากฏว่า ทักษะด้านเทคนิควิธี

(Technical Skills) ที่ศึกษานิสหัดการจะมีมากที่สุด ได้แก่ (1) การริเริ่มใช้ และประยุกต์เทคนิคการสอนใหม่ ๆ (2) การวางแผนในการปฏิบัติงาน และการนิเทศ การศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ส่วนทักษะทางด้านเทคนิค วิธีที่ควรมีในระดับมาก ได้แก่ (1) การเป็นประธานของที่ประชุม (2) การทำและ การใช้สื่อการเรียนอย่างถูกต้องเหมาะสม (3) การใช้เครื่องมือ การสื่อสารหรือ เทคโนโลยีใหม่ ๆ (4) การวัดและประเมินผลงานของศึกษานิเทศก์ (5) การสร้าง ผลงานให้ปรากฏอยู่เสมอ (6) การแนะนำให้เข้าใจระเบียบเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการนิเทศการศึกษา (7) การใช้ภาษาท่าทางที่ถูกต้องในการสื่อความหมาย และ (8) การจัดและการใช้ระบบข้อมูลสำหรับทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Skills) นั้น ศึกษานิเทศก์ควรมีทักษะเหล่านี้ในระดับมากที่สุด มีเพียงทักษะเดียวคือ การให้โอกาส และความสำคัญแก่ครูในการมีทักษะเหล่านี้ในระดับมากที่สุด มีเพียงทักษะเดียว คือ การ ให้โอกาสและความสำคัญแก่ครูในการรับความช่วยเหลือโดยเท่าเทียมกัน ส่วนทักษะที่ ควรมีในระดับมาก ได้แก่ (1) การสร้างความเข้าใจและชี้แจงให้แก่ฝ่ายเสียประโยชน์ ให้เข้าใจและยอมรับสภาพการณ์ของตน (2) การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่ เกิดจากการนิเทศ (3) การแสดงอารมณ์ขันเพื่อลดความตึงเครียด และ (4) การปฏิบัติ ตนให้สอดคล้องกับธรรมเนียมและวัฒนธรรมของสังคม และสำหรับทักษะด้านความคิดรวบ ยอด (Conceptual Skills) ใ้พบว่า ไม่มีทักษะใดที่ควรมีมากที่สุด แต่ทักษะที่ ควรมีในระดับมากนั้น ได้แก่ (1) การตัดสินใจสั่งการได้รวดเร็ว ถูกต้อง เพื่อของธรรม (2) การตั้งคำถามครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ (3) การรู้จักวิเคราะห์เจตนาที่แอบแฝง ในความคิดเห็นของบุคคลอื่น (4) การประยุกต์ตัวอย่างและวิธีการที่พบเห็น หรือเคย ใ้ศึกษามาเพื่อนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม (5) การคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ในปัจจุบันใ้แม่นยำเพื่อหาทางป้องกันปัญหาในอนาคต (6) การเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา หลาย ๆ วิธี เพื่อให้ผู้อื่นใ้เลือกทำ (7) การรวบรวมสรุปสถานการณ์ต่าง ๆ ใ้ได้อย่าง ถูกต้อง (8) การแสดงความคิดเห็นใ้กว้างขวาง ลึกซึ้งมองการณ์ไกล และ (9) การ นำเอาผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงงานใ้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิจิตร อนุวัชพันธุ์ (2520 : 42-43) ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ฝ่ายสามัญศึกษาประจำจังหวัด ได้ศึกษาคุณลักษณะ 10 ประการของศึกษานิเทศก์คือ... ความเป็นผู้บำนาญประชาธิปไตย การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ เทคนิคในการพูด การประเมินผลงาน ความกตริเริ่ม การเป็นนักวิจัย ความยุติธรรม การสาธิตการสอน และเทคนิคในการนิเทศการศึกษา พบว่า ศึกษานิเทศก์หญิงมีความรับผิดชอบสูงกว่าชาย ศึกษานิเทศก์กลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี มีการประเมินผลงานสูงกว่ากลุ่มที่มีอายุ 40 ปี และสูงกว่า ศึกษานิเทศก์ที่เป็นศึกษานิเทศก์มานานไม่เท่ากัน มีคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์แตกต่างกัน และศึกษานิเทศก์ที่มีวุฒิสองปริญญาตรี มีคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ การประเมินผลงาน และด้านความเป็นนักวิจัยสูงกว่าศึกษานิเทศก์วุฒิปริญญาตรี และต่ำกว่าปริญญาตรี

ลอนส์เดล (Lonsdale 1967 : 204-205) ได้ทำการค้นคว้า ศึกษาวิจัยพบว่าคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ควรมีดังนี้ ... มีความรู้ดี เช่น ด้านการสอน ด้านจิตวิทยาและการถ่ายทอด มีความอดทน มีมนุษยสัมพันธ์ เข้าใจผู้อื่น รู้จักปรับปรุงตนเอง

สเปียร์ส (Spears, 1955 : 163-165) เสนอแนะว่า คุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ควรมีดังนี้ ... มีความสนใจต่อบุคคลอื่น มีความยุติธรรม ทบปะติดคือได้ง่าย ขอมรับนับถือบุคคลอื่น มีความถ่อมตน มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเป็นผู้บำนาญมีทักษะต่าง ๆ เหมือนอย่างครูมีความรู้ทางจิตวิทยาการศึกษา มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้สึกสนุกในการทำงานในหน้าที่ มีจิตใจกว้างขวางเป็นนักฟังที่ดี มีทัศนคติในอันที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้ทำการศึกษาส่วนใหญ่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษา ต่างก็เสนอแนวทฤษฏีหรือผลการวิจัยที่ครอบคลุมคุณลักษณะทั้ง 3 ด้านที่ผู้วิจัยกล่าวถึงศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา อันได้แก่ คุณลักษณะด้านส่วนบุคคล คุณลักษณะด้านวิชาชีพ และคุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ จะช่วยให้ผู้นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้รับการนิเทศและผู้บริหารโรงเรียน ทำให้การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน

มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นิเทศการ
ศึกษาภายในโรงเรียน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาของสถาน
ศึกษา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย